

**Läsförståelse hos
elever med
utländsk bakgrund**

Skolverket

Särtryck av rapport 227

En sammanfattning

Läsförståelse hos elever med utländsk bakgrund

**Särtryck av
rapport 227**

Beställningsadress:
Fritzes kundservice
106 47 STOCKHOLM
Tel 08-690 95 76
Fax 08-690 95 50
E-post skolverket@fritzes.se
www.skolverket.se
Beställningsnummer: 03:826

Förord

När den första rapporten från PISA 2000 presenterades i december 2001 visade det sig att svenska femtonåringar presterade bättre än genomsnittet för OECD inom samtliga av de tre undersökta områdena läsförståelse, matematik och naturvetenskap. Vad som framförallt var positivt med dessa resultat var att det svenska utbildningssystemet kunde sägas hålla en hög grad av likvärdighet jämfört med många andra OECD-länder. För Sverige gäller, enligt PISA-resultaten, att det är en relativt liten total spridning i elevresultat jämfört med övriga länder. Dessutom är variationen i resultat mellan skolor mycket låg ur ett internationellt perspektiv. Slutligen har elevens socioekonomiska bakgrund inte lika stor inverkan på elevens resultat som i många andra länder. Alla dessa tre indikatorer pekar mot att det svenska utbildningssystemet är ett av de mest likvärdiga.

En fjärde indikator på likvärdighet skulle kunna vara hur mycket prestationerna skiljer sig mellan "infödda" elever och elever med utländsk bakgrund. Utifrån denna aspekt visar PISA-resultaten att det finns ett betydande "prestationsgap" i Sverige och även i många andra OECD-länder. Skillnaden mellan infödda elever och elever med utländsk bakgrund i Sverige är inte signifikant större än i övriga OECD-länder. Men i jämförelse med de tre övriga likvärdighetsindikatorerna och med tanke på att Sverige kanske är ett av de länder i världen med högst ställda mål och ambitioner för en likvärdig skola, är detta resultat långt ifrån tillfredställande. Det är därför viktigt för politiker och beslutsfattare att få reda på om utfallet beror på ett dåligt fungerande utbildningssystem i fråga om att ta hand om och integrera elever med utländsk bakgrund eller om det finns andra tänkbara förklaringar.

Skillnader i prestation mellan infödda och elever med utländsk bakgrund kan i ett större perspektiv ses som en indikator på hur väl integrationen av invandrare fungerar i Sverige och i andra länder. De flesta rapporter de senaste åren som tar upp integreringen av invandrare i det svenska samhället målar upp en ganska mörk bild av hur integrationen fungerar. Det som skiljer denna rapport från de tidigare är bland annat att den lyfter integrationsproblematiken till ett internationellt plan, vilket kan tjäna som referenspunkt för bedömning av hur det svenska samhället/utbildningssystemet klarar av att integrera elever med utländsk bakgrund.

I detta särtryck, som är baserat på huvudrapporten med samma namn, presenteras i sammanfattande form några mer djupgående analyser av resultaten från PISA 2000 undersökningen med syfte att ta fram tänkbara förklaringsmodeller till varför prestationsgapet mellan infödda elever och elever med utländsk bakgrund varierar mellan olika länder. Dessutom presenteras hur gruppen elever med utländsk bakgrund kan karaktäriseras utifrån ett antal bakgrundsfaktorer och deras koppling till prestationen i läsförståelse. Slutligen undersöks hur elevers prestationer påverkas av att de går i en "invandratät" skola.

Analyserna visar att förutsättningarna att integrera elever med utländsk bakgrund är mycket olika för olika länder och att Sverige antagligen har haft ett svårare utgångsläge än många andra länder. Inte bara det svenska utbildningssystemet, utan hela det svenska samhället, har fortfarande en bit kvar innan dess högt ställda mål för integrationspolitiken är uppfyllda.

Anders Auer och Bo Palaszewski har skrivit huvudrapporten och sammanställt särtrycket.

Stockholm den 11 augusti 2003

Staffan Lundh
Avdelningschef

Anita Wester
Projektledare

Läsförståelse hos elever med utländsk bakgrund

En fördjupad analys av resultaten från PISA 2000 i tio länder

Många studier under senare år visar att elever med utländsk bakgrund resultatmässigt presterar sämre i skolan som grupp jämfört med infödda elever, dvs elever som är födda i Sverige och vars föräldrar likaså är födda i Sverige. Tyvärr upphör inte detta problem när de lämnar skolan utan fortsätter att vara ett handikapp även när de skall integreras på arbetsmarknaden. Situationen för invandrare generellt verkar också ha försämrats relativt ”infödda” under 1990-talet jämfört med 1980-talet vad gäller bl.a. arbetslöshet och sysselsättningsgrad. Dessutom visar det sig att det finns en koppling mellan utländska föräldrars integrering på den svenska arbetsmarknaden och deras barns skolprestationer. Det verkar framförallt vara flyktinginvandrare som har svårast att etablera sig i det nya hemlandet.

Gemensamt för de flesta tidigare studier är att de fokuserar på hur förhållandet mellan elever med och utan utländsk bakgrund ser ut i Sverige. I denna studie läggs ett internationellt perspektiv på denna problematik, dvs. hur stora är skillnaderna i skolresultat för elever med respektive utan utländsk bakgrund i Sverige jämfört med andra länder? Är ”prestationsgapet” mellan de två grupperna större eller mindre i Sverige? Och kan Sverige därmed sägas vara sämre eller bättre på att integrera elever med utländsk bakgrund i den svenska skolan jämfört med andra länder? Rapporten skall försöka ta fram tänkbara hypoteser om varför skillnaden i resultat mellan elever med och utan utländsk bakgrund är olika stor i olika länder.

Utgångspunkten för de flesta analyserna är den internationella kunskapsundersökningen PISA 2000 och som mätte 15-åringars prestationer i läsförståelse, matematik och naturvetenskap. Se faktarutan nedan för en närmare presentation av PISA-undersökningen. Ett urval av 10 länder ifrån PISA-undersökningen analyseras mer ingående i denna studie¹.

Vad är PISA?

- PISA står för *Programme for International Student Assessment* och är en internationell kunskapsundersökning initierad av OECD.
- PISA undersöker femtonåringars förmåga i tre kunskapsområden: läsförståelse, matematik och naturvetenskap.
- PISA genomfördes för första gången år 2000 och upprepas vart tredje år med nya undersökningar år 2003 och 2006.
- Totalt deltog 32 länder i PISA 2000, däribland 28 av de 30 OECD-ländernaⁱⁱ.
- I Sverige deltog ca 4 400 elever från ca 150 skolor (ungefär 35 elever per skola).
- PISA mäter inte bara elevers förmåga inom de tre kunskapsområdena utan samlar även in data om migrationsstatus, familjeförhållanden, attityder till skolan m.m. Dessa bakgrundsdata gör det möjligt att analysera tänkbara orsaker till varför vissa elever, vissa skolor samt vissa länder presterar bättre än andra.
- Resultaten mäts på en skala där genomsnittspoängen för alla OECD-länder är 500 och där ca två tredjedelar av alla elever presterar mellan 400 och 600 poäng.
- Huvudresultaten från PISA 2000 har redan presenterats i den nationella rapporten ”*PISA 2000 Svenska femtonåringars läsförmåga och kunskande i matematik och naturvetenskap i ett internationellt perspektiv*”, vilken kan laddas ner från Skolverkets webbplats (www.skolverket.se).

Vad menas med "utländsk bakgrund"?

Begreppet "utländsk bakgrund" är inte helt entydigt och har antagligen olika innebörd beroende på vem som tillfrågas. För vissa innebär det personer med annan nationalitet, för andra, personer som är födda i ett annat land. I rutan nedanför presenteras de definitioner som används i denna studie och utgör grund för uppdelning av eleverna i fyra "migrationsgrupper". Det är viktigt att urskilja de elever som visserligen är födda utomlands men som har föräldrar som ej är födda utomlands, här benämnda "utlandsfödda med föräldrar födda i testlandet" eftersom denna grupp i många avseenden skiljer sig från gruppen elever med utländsk bakgrundⁱⁱⁱ.

Definition av "utländsk bakgrund"

Migrationsförhållanden kan delas upp i fyra kategorier:

- **Infödda** = personer med i migrationshänseende enbart eller nästan enbart bakgrund från "testlandet"^{iv} = född i testlandet samt har minst en förälder som är född i testlandet.
- **Utlandsfödda med föräldrar födda i testlandet** = född utomlands men med båda föräldrar födda i testlandet (eller en förälder född utomlands men eleven talar testlandets språk i hemmet).
- **Elever med utländsk bakgrund födda i testlandet** = född i testlandet men med båda föräldrar födda utomlands.
- **Elever med utländsk bakgrund födda utomlands** = född utomlands samt med båda föräldrar födda utomlands (eller en förälder född utomlands men eleven talar ett annat språk än testlandets i hemmet)

I den resterande delen av texten sammanfattas resultaten för **elever med utländsk bakgrund i förhållande till infödda elever på sidorna 4-5.**

Sedan ges en bild av sambandet mellan prestation och ett antal bakgrundsfaktorer för infödda elever respektive elever med utländsk bakgrund. **Socioekonomisk status, föräldrars utbildningsnivå, elevens kön samt tid i landet behandlas på sidorna 6-7.**

Som nämndes i inledningen visar tidigare studier att det finns ett samband mellan **föräldrars anknytning på arbetsmarknaden och elevers prestation i skolan.** Huruvida detta samband också gäller för de femtonåringar som deltog i PISA-undersökningen behandlas på **sidan 8.**

Vilket **språk** eleven oftast talar i **hemmet** kan tänkas påverka prestation i läsförståelse, testspråket eller något annat språk. Dessa resultat presenteras på **sidan 9.**

För att försöka ta reda på vilka faktorer som har störst betydelse för att förklara skillnader i läsförståelse mellan infödda elever och elever med utländsk bakgrund sammanförs alla relevanta **bakgrundsfaktorer i en enda "förklaringsmodell"** vilken presenteras på **sidorna 10-11.**

Det är viktigt att ta hänsyn till hur gruppen elever med utländsk bakgrund är sammansatt inte bara inom ett land utan även mellan länder då detta kan tänkas påverka hur elever med utländsk bakgrund som grupp presterar. **Migrationens sammansättning** behandlas på **sidorna 12-13.**

Det finns teorier som hävdar att elever som går i en "invandrartät" skola skulle prestera annorlunda jämfört med elever som går i en icke invandrartät skola. Eventuella **effekter av att gå i en invandrartät skola** behandlas på **sidorna 14-15.**

Slutligen sammanfattas de viktigaste resultaten samt förs en **övergripande diskussion** om vilka slutsatser som kan dras utifrån undersökningens resultat på **sidorna 16-18.**

Skillnader i läsförståelse mellan infödda och elever med utländsk bakgrund

I figur 1 på motstående sida presenteras resultaten för varje land i läsförståelse uppdelat efter migrationsstatus, dvs: infödda elever, elever med utländsk bakgrund födda i testlandet samt elever med utländsk bakgrund födda utomlands.

I figuren syns att infödda elever presterar bättre än elever med utländsk bakgrund i så gott som alla länder. I Sverige uppnår infödda elever i genomsnitt 524 poäng i läsförståelse. Elever med utländsk bakgrund födda i Sverige presterar sämre som grupp, 484 poäng, vilket är 40 poäng sämre än infödda elever. Sämst klarar sig dock gruppen elever med utländsk bakgrund födda utomlands. Dessa elever uppnår i genomsnitt endast 451 poäng, hela 73 poäng sämre än genomsnittsresultatet för infödda elever. Det finns dock undantag. I Kanada presterar elever med utländsk bakgrund födda i Kanada t.o.m. marginellt bättre än infödda elever, 540 respektive 538 poäng.

En jämförelse i absoluta mått

Genomsnittet för samtliga OECD-länder är 506 poäng för infödda elever, 467 poäng för elever med utländsk bakgrund födda i testlandet samt 447 poäng för elever med utländsk bakgrund födda utomlands. Jämfört med OECD presterar svenska elever med utländsk bakgrund födda utomlands ungefär lika bra som OECD-genomsnittet för motsvarande elevgrupp (451 respektive 447 poäng). Elever med utländsk bakgrund födda i Sverige ligger något över OECD-genomsnittet för motsvarande elevgrupp, 484 respektive 467 poäng. Slutligen ligger infödda elever i Sverige också över OECD-genomsnittet för infödda elever, 524 respektive 506 poäng.

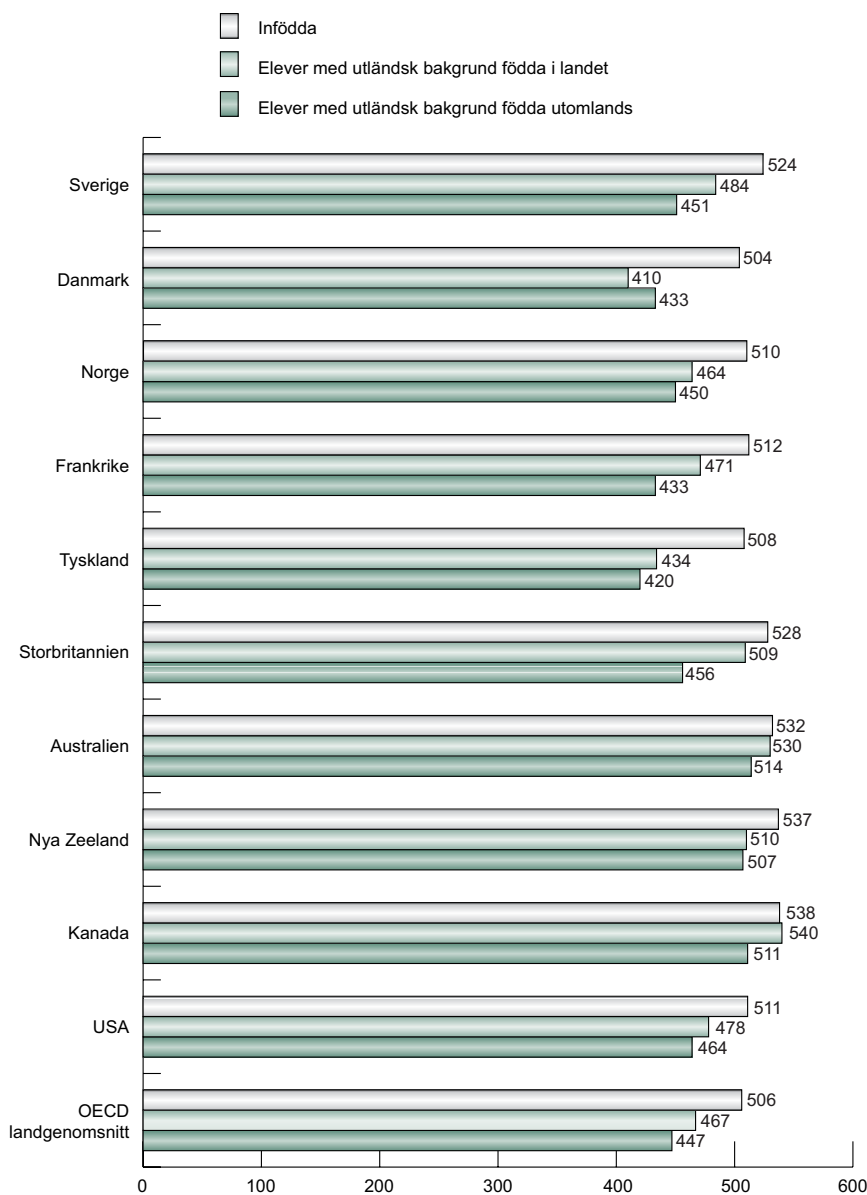
En jämförelse i relativa mått

Som framgår av figur 1 är skillnaden mellan infödda och elever med utländsk bakgrund födda i testlandet försumbar i både Kanada och Australien, -2 respektive 2 poäng. Även i Storbritannien är skillnaden relativt liten, 19 poäng. Största skillnaderna finns i Danmark och Tyskland med 94 respektive 74 poängs skillnad. I Sverige är prestationsgapet 40 poäng vilket ungefär motsvarar skillnaden för ett genomsnittligt OECD-land som är 38 poäng.

Skillnaden i prestation mellan infödda elever och elever med utländsk bakgrund födda utomlands är generellt mycket större än skillnaden mellan infödda elever och elever med utländsk bakgrund födda i testlandet, med Danmark som enda undantag. För Sveriges del är skillnaden 73 poäng vilket kan jämföras med OECD-genomsnittet på 59 poäng. Återigen finns de minsta skillnaderna i prestation mellan de två grupperna i Australien och Kanada (18 respektive 27 poäng).

Stor variation inom grupper

Resultatredovisningarna ovan och även fortsättningsvis bygger på genomsnittsvärden för respektive migrationsgrupp. Det är viktigt att förstå att det finns betydande variation i läsförståelseprestation inom varje migrationsgrupp. Det innebär att även om elever med utländsk bakgrund som grupp presterar på en lägre nivå än infödda elever finns det elever med utländsk bakgrund som presterar bättre än många infödda och på samma sätt finns det infödda elever som presterar sämre än många med utländsk bakgrund.

Figur 1^v Elevers prestation i läsförståelse i respektive land uppdelat efter migrationsstatus.

Det är anmärkningsvärt att prestationsgapets storlek varierar så pass mycket mellan länder. Speciellt tycks det som om skillnaderna är mindre i de s.k. nybyggargårderna (Australien, Nya Zeeland, Kanada och USA). Har invandrare till dessa länder lättare att anpassa sig till den nya kulturen? Utgör det faktum att dessa länder är engelsktalande en förmildrande omständighet, dvs att invandrare kanske redan kan språket hjälpligt när de anländer till dessa länder och därför lyckas anpassa sig snabbare? För Sveriges del är det oroväckande att skillnaden mellan infödda elever och elever med utländsk bakgrund är så pass stor och även större än i en del andra OECD-länder.

Faktorer som påverkar skillnader i läsprestation

I föregående avsnitt gavs en deskriptiv bild av hur resultaten i läsförståelse i genomsnitt skiljer sig mellan infödda och elever med utländsk bakgrund. De observerade skillnaderna kan bero på flera orsaker. I detta avsnitt görs ett försök att tränga lite djupare genom att titta på vilka faktorer som kan ligga bakom skillnader i prestation i läsförståelse.

Socioekonomisk bakgrund

Föräldrarnas socioekonomiska status mäts med ett index som bygger på föräldrarnas yrke och är en av de faktorer som regelmässigt uppvisar en stor inverkan på elevers prestation i skolarbetet.

I samtliga undersökta länder finns ett positivt samband mellan elevers resultat i läsförståelse och föräldrars socioekonomiska status. Varje enhets ökning av det socioekonomiska indexet är associerad med en specifik ökning i läsförståelse, i genomsnitt, för respektive land. Effekten av elevens socioekonomiska bakgrund är dock olika stor i olika länder. Som exempel kan nämnas att i Sverige kan en elev vars förälder har ett socioekonomiskt index som motsvarar yrket läkare förväntas prestera 83 poäng bättre än en elev vars förälder har ett socioekonomiskt index motsvarande yrket bilmekaniker. I USA däremot är den förväntade skillnaden mellan elever med motsvarande socioekonomiska bakgrund 102 poäng. Detta exempel visar att den socioekonomiska bakgrunden har olika stark påverkan på läsprestation i olika länder.

Föräldrars utbildningsnivå

Ett annat mått på elevens socioekonomiska bakgrund är föräldrarnas utbildningsnivå som också har visat sig ha ett positivt samband med deras barns skolprestationer. De mekanismer som ligger bakom detta samband är inte helt klarlagda, men det brukar antas hänga samman med en rad olika faktorer som föräldrarnas attityder till vikten av skolarbetet samt deras förmåga och inställning till att hjälpa sina barn med läxläsning.

- I samtliga undersökta länder verkar det finnas ett positivt samband mellan föräldrars utbildningsnivå och elevers resultat i läsförståelse.
- I Kanada och Nya Zeeland är andelen lågutbildade föräldrar bland elever med utländsk bakgrund födda i testlandet ungefär dubbelt så stor som bland de infödda. I USA är andelen lågutbildade föräldrar bland elever med utländsk bakgrund sex gånger större än andelen lågutbildade föräldrar bland de infödda eleverna. I Tyskland och Danmark är det mellan 4-5 gånger vanligare att föräldrar till elever med utländsk bakgrund är lågutbildade, jämfört med infödda. För Sverige och Storbritannien är denna faktor något mindre, där andelen lågutbildade bland dem med utländsk bakgrund är ca tre gånger större.
- En jämförelse av olika elevgrupper vars föräldrar har samma utbildningsnivå visar att bland de "lågutbildade" presterar de infödda i genomsnitt bäst i läsförståelse medan de som har utländsk bakgrund födda utomlands i genomsnitt presterar sämst.
- I Australien, Nya Zeeland, Kanada och USA läser utlandsfödda elever med utländsk bakgrund, uppdelade efter föräldrars utbildningsnivå, i stort sett lika bra som de "infödda" eleverna på motsvarande utbildningsnivå oavsett föräldrarnas migrationsbakgrund. I Sverige, Danmark, Norge, Tyskland och Frankrike däremot läser elever med utländsk bakgrund väsentligen sämre än "infödda" elever, och detta gäller även när elever med utländsk bakgrund vars föräldrar är välutbildade jämförs med "infödda" vars föräldrar är välutbildade.

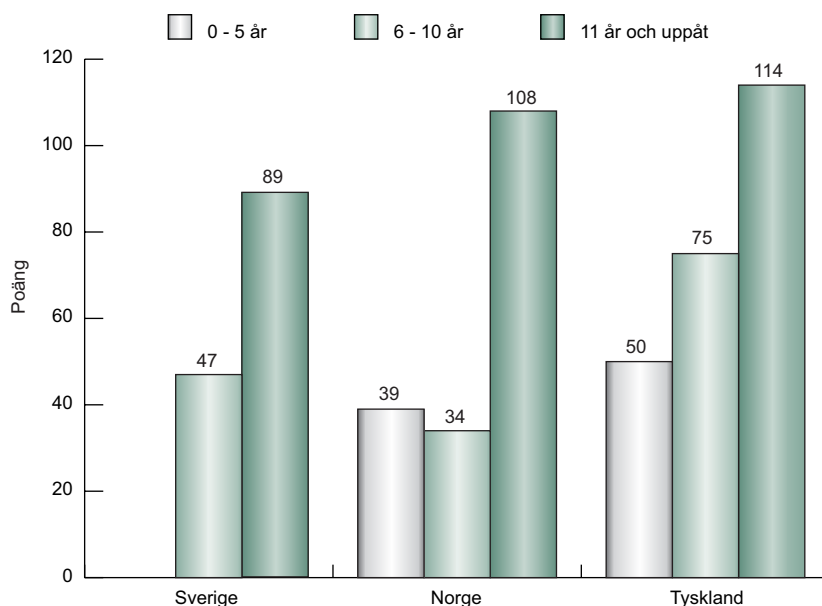
Stora skillnader i resultat mellan flickor och pojkar

Ett välkänt faktum i skolforskning är att flickor presterar bättre än pojkar i flera ämnen, däribland läsförståelse. Så är fallet också i PISA.

- I Sverige presterar flickor i genomsnitt ca 36 poäng bättre än pojkar, oavsett migrationsbakgrund, dvs skillnaden är lika stor oavsett om infödda flickor och pojkar jämförs eller om flickor och pojkar med utländsk bakgrund jämförs.
- Även i övriga länder presterar flickor i genomsnitt bättre än pojkar och även där är storleken på skillnaderna ganska lika, oavsett migrationsbakgrund.
- I Sverige är proportionerna mellan antalet flickor och pojkar relativt lika för infödda elever, medan för elever med utländsk bakgrund är pojkar något överrepresenterade i undersökningsmaterialet. Då pojkar generellt presterar sämre än flickor bidrar detta till att öka prestationsgapet mellan infödda och elever med utländsk bakgrund, jämfört med om proportionerna i fråga om kön hade varit mer lika.

Tid i landet

Vistelsetiden i det nya hemlandet är en viktig faktor för att förklara varför elever med utländsk bakgrund presterar sämre i skolan, och då särskilt i läsförståelse. Eleverna tillfrågades om hur länge de befunnit sig i testlandet, alternativt hur lång tid de tillbringat i landets skolsystem. Tyvärr finns bara tillgång till uppgifter av detta slag för några få av länderna i undersökningen, däribland Sverige. I figur 2 presenteras skillnader i genomsnittlig prestationsnivå beroende på ålder vid ankomst till testlandet.

Figur 2 Skillnad i läsförståelsepoäng mellan infödda och elever med utländsk bakgrund, födda i utlandet, uppdelat efter ålder vid ankomst till testlandet^{VI}.

Av figur 2 framgår tydligt att ju yngre en elev är då den kommer till sitt nya hemland, desto bättre presterar eleven i läsförståelse (vid femton års ålder), vilket är vad som kan förväntas. Generellt kan sägas att resultaten pekar mot att det finns en stark negativ effekt av att börja sin skolgång i det nya landet efter skolstarten. Elever som anlant till testlandet mellan 11 och 14 års ålder uppvisar en avsevärt sämre prestation i läsförståelse, jämfört med elever som anlant i tidigare åldrar.

Föräldrars anknnytning på arbetsmarknaden

Föräldrarnas arbetsmarknadsanknytning kan tänkas vara en faktor som indirekt påverkar elevens prestationsnivå i skolarbetet. Elevers läsförståelse uppdelat efter om fadern arbetar eller ej redovisas för Sverige i tabell 1.

Tabell 1 Föräldrars anknnytning till arbetsmarknaden i kombination med elevers medelvärden i läsförståelse för Sverige.

Migrationsstatus	Faderns arbetsmarknads-anknytning	Andel %	Medelpoäng	Differens arbetar – arbetar ej
Infödda	Arbetar	92,6	527	
	Arbetar ej	7,4	502	25
Elever med utländsk bakgrund födda i Sverige	Arbetar	83,5	490	
	Arbetar ej	16,5	465	25
Elever med utländsk bakgrund födda utomlands	Arbetar	70,5	469	
	Arbetar ej	29,5	424	45

Siffror i fet stil anger skillnader som är statistiskt signifikanta.

Av tabellen framgår att:

- Elever vars far arbetar presterar bättre än elever vars far ej arbetar, oberoende av migrationsbakgrund.
- De största skillnaderna i läsprestation, 45 poäng, redovisat efter om fadern arbetar eller ej finns bland elever med utländsk bakgrund födda utomlands och denna skillnad är statistiskt signifikant. Skillnaden bland infödda elever är 25 poäng. Även denna skillnad är signifikant. Skillnaden i prestation bland elever med utländsk bakgrund som är födda i Sverige är också 25 poäng men är inte signifikant.
- För övriga undersökta länder gäller samma mönster, dvs. elever vars föräldrar arbetar presterar i genomsnitt bättre än elever vars föräldrar inte arbetar, oavsett migrationsbakgrund.
- I Sverige är andelen som inte arbetar bland föräldrar till elevgruppen utländsk bakgrund födda utomlands, ungefär fyra gånger så stor som motsvarande andel bland föräldrar till elevgruppen infödda.
- Jämfört med övriga undersökta länder uppvisar framförallt de skandinaviska länderna mycket höga kvoter med Danmark i topp. Där är andelen föräldrar som inte arbetar nästan fem gånger så hög i elevgruppen utländsk bakgrund födda utomlands, som i gruppen infödda. Australien, Kanada och USA uppvisar betydligt lägre kvot. I USA är andelen föräldrar som inte arbetar endast 1,1 gånger högre för elevgruppen utländsk bakgrund födda utomlands, jämfört med elevgruppen infödda.

En tänkbar hypotes om varför föräldrars arbetsmarknadsanknytning kan ha speciellt stor betydelse för prestationsförmåga bland elever med utländsk bakgrund är följande: Då det råder en större diskrepans mellan utbildningsnivå och erhållet yrke för personer med utländsk bakgrund jämfört med infödda, blir det svårare för barn till utlandsfödda föräldrar att se att utbildning lönar sig. Annorlunda uttryckt, föräldrarnas misslyckande på arbetsmarknaden, kanske trots en relativt hög utbildning, leder till en negativ motivationseffekt på barnen, vilket i förlängningen leder till en lägre prestation.

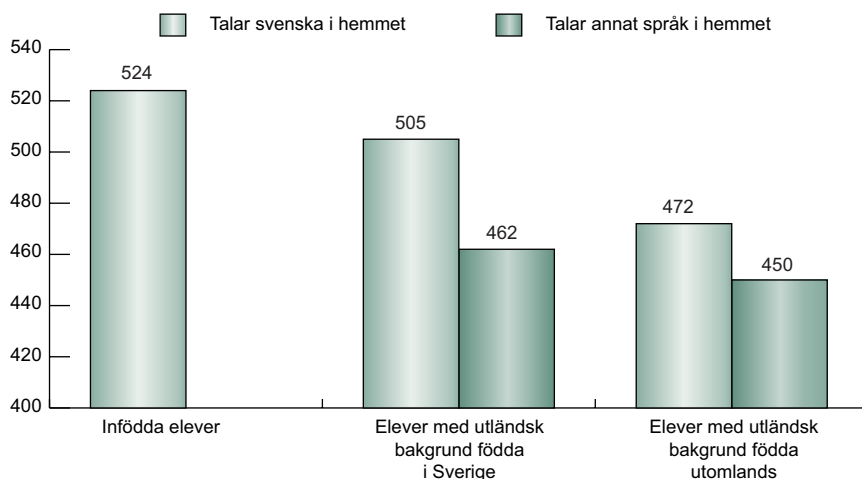
Diskriminering på arbetsmarknaden är en möjlig anledning till att arbetslöshetstalen är högre bland de utlandsfödda jämfört med personer födda i Sverige. Ytterligare ett skäl kan vara att de utlandsföddas utbildning och arbetslivserfarenhet i en del fall ej svarar mot den efterfrågan på arbetskraft som finns. Även svårigheter att få sin utbildning bedömd som ekvivalent med motsvarande svensk examen för personer som erhållit sin utbildning i utlandet kan vara ett skäl till svårigheter att komma in på den svenska arbetsmarknaden.

Talat språk i hemmet

Elevernas vana vid det språk som de testas i, dvs. testspråket, bör ha betydelse för hur väl de presterar i läsförståelse. En stor andel av dem som invandrar till ett nytt land har vuxit upp med ett annat språk och måste därför lära sig det nya landets språk. Det tar flera år att lära sig att behärska ett nytt språk och många lyckas aldrig nå samma skicklighet i det nya språket som i det språk de vuxit upp med, dvs. deras modersmål. Då svårigheterna och viljan att ta till sig ett nytt språk kan vara ett av de största hindren för att prestera väl i skolan, samt sedermera integreras i det nya samhället, är det viktigt att fånga upp denna aspekt när prestationsgapet mellan elever med och utan utländsk bakgrund skall försöka förklaras.

- Av elever med utländsk bakgrund som är födda utomlands talar endast 18 procent svenska (testspråket) i hemmet. Bland elever med utländsk bakgrund som är födda i Sverige talar 53 procent svenska i hemmet.

I figur 3 presenteras resultaten i läsförståelse uppdelat efter talat språk i hemmet samt migrationsbakgrund för Sverige.

Figur 3 Prestation i läsförståelse uppdelat efter talat språk i hemmet samt migrationsbakgrund, för Sverige. Observera att det vertikala skalstrecket startar på 400 poäng.

Av figuren framgår att:

- Elever med utländsk bakgrund som mestadels talar svenska i hemmet presterar klart bättre än de som mestadels talar ett annat språk än svenska i hemmet.
- Skillnaden är större för gruppen elever med utländsk bakgrund som är födda i Sverige än för gruppen som är födda utomlands (43 poäng respektive 22 poäng). Den är också signifikant.
- Elever med utländsk bakgrund, födda i Sverige som talar svenska i hemmet, presterar något över det totala OECD-genomsnittet för samtliga elever vilket är 500 poäng.

I länder som USA, Nya Zeeland, Australien och Kanada är det en relativt stor andel av elever med utländsk bakgrund födda utomlands som talar testspråket i hemmet. I framför allt Australien, Nya Zeeland och Kanada presterar denna grupp av elever, som talar testspråket i hemmet, också i nivå med infödda elever. I Sverige och Danmark talar en relativt liten andel av eleverna i denna grupp testspråket i hemmet, vilket delvis skulle kunna förklara varför den genomsnittliga läsprestationen är låg, jämfört med infödda elever. Men även de som talar testspråket i hemmet presterar sämre än de infödda i Sverige och Danmark.

Nettoeffekten av utländsk bakgrund

I tidigare avsnitt har faktorer som anses ha betydelse för läsprestation presenterats var för sig. Det finns ett värde i att se hur enskilda variabler samvarierar med läsprestation, speciellt när de presenteras efter migrationsstatus. Men om inte hänsyn tas till övriga variabler som har betydelse för att förklara läsprestation finns risk att sambandet mellan migrationsstatus och resultat i läsförståelse överskattas. För att i någon mån kunna analysera nettoeffekten av utländsk bakgrund på läsprestation måste således samtliga övriga relevanta variabler också ingå i förklaringsmodellen (s.k. regressionsmodell).

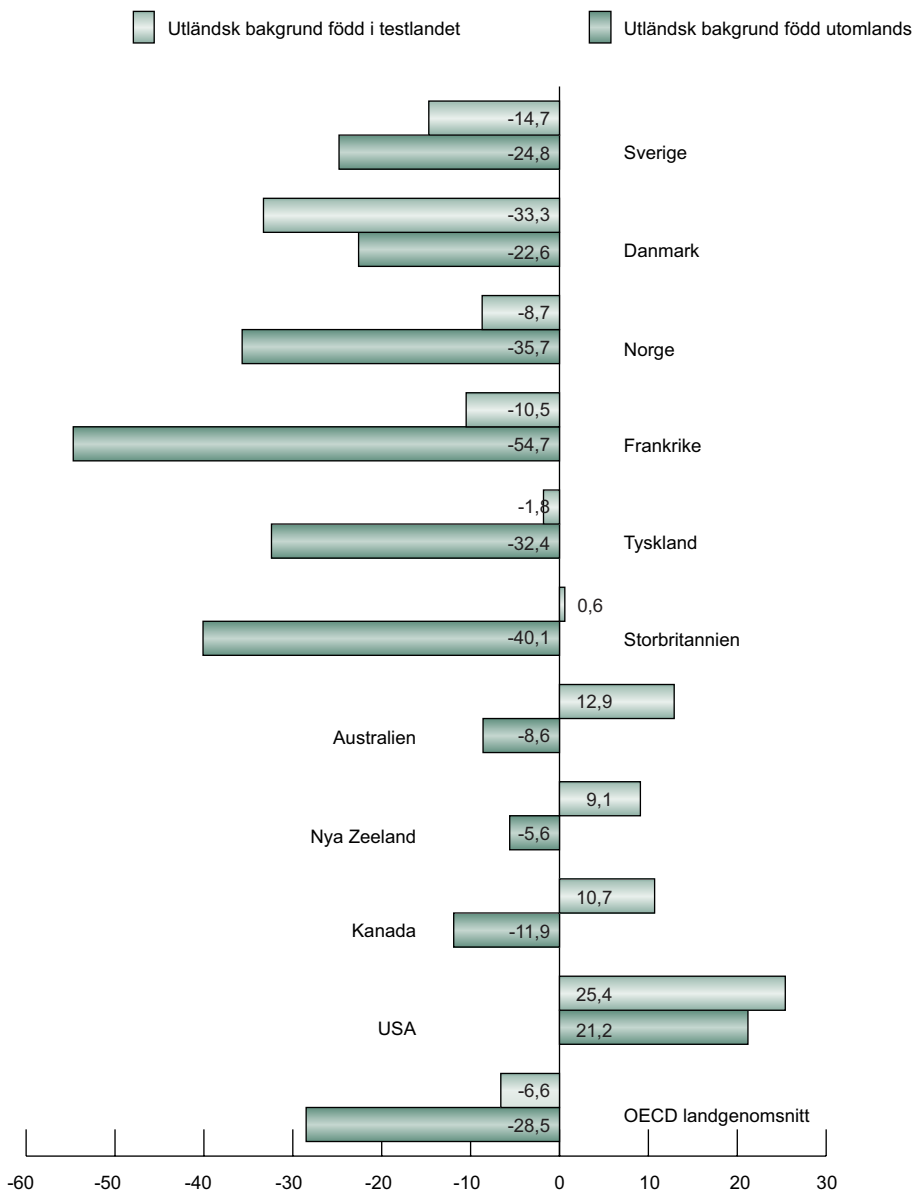
I figur 4 presenteras nettoeffekten av utländsk bakgrund då hänsyn tagits till flertalet av de bakgrundsvariabler som tidigare presenterats och uppvisat ett samband med prestation i läsförståelse. Den enda faktor som inte inkluderats är tid i testlandet/tid i testlandets skolsystem, då uppgiften inte är tillgänglig för samtliga länder i studien. Effekterna i figuren skall tolkas som den genomsnittliga skillnad i läsförståelse som kan förväntas mellan en infödd elev och en elev med utländsk bakgrund som i övrigt har exakt samma bakgrundsegenskaper (som finns representerade i förklaringsmodellen).

Av figur 4 framgår att den genomsnittliga nettoeffekten av att ha utländsk bakgrund och vara född utomlands för elever i Sverige är $-24,8$ poäng. Detta kan jämföras med motsvarande skillnad i figur 1 (där inga andra kontrollvariabler ingick), vilken var -73 poäng. Således har prestationsgapet minskat med cirka två tredjedelar (66 %) då hänsyn tagits till övriga förklaringsvariabler som presenterats i detta kapitel. Ett liknande mönster kan urskiljas för övriga länder.

Det bör framhållas att resultaten ur vissa aspekter kan vara något missvisande när hänsyn tas till faktorn ”annat språk i hemmet”. Orsaken är att i Sverige talar hela 82 % av elever med utländsk bakgrund födda utomlands ett annat språk än svenska i hemmet. När det sägs att effekten av utländsk bakgrund och född utomlands är $-24,8$ poäng, menas egentligen bara den förväntade negativa effekten på prestation för de utlandsfödda elever med utländsk bakgrund som talar svenska i hemmet. För övriga 82 % blir den samlade effektskattningen hela -54 poäng (effekten av den utländska bakgrunds faktorn, $-24,8$ poäng + effekten av hemspråksfaktorn, $-29,5$ poäng = $54,3$ poäng)^{vii}, vilket inte är en lika dramatisk minskning av det ursprungliga prestationsgapet.

Det är intressant att notera att för elever med utländsk bakgrund födda utomlands finns det en signifikant negativ effekt för samtliga europeiska länder i figuren medan det inte finns någon påvisbar negativ effekt i Australien, Nya Zeeland och USA. För Kanada finns visserligen ett signifikant negativt samband men den negativa effekten är endast hälften så stor som för det europeiska land (Danmark) som har den minsta effekten. Detta ligger i linje med den första analysen av prestationsgap i figur 1 där ”bruttoeffekten” av att vara utlandsfödd också var klart mindre i dessa länder än i de europeiska länderna.

Slutligen är det intressant att undersöka om prestationsgapet i Sverige mellan infödda och elever med utländsk bakgrund födda utomlands har minskat i förhållande till genomsnittet för OECD. På sidan fyra visades att prestationsgapet i Sverige låg i paritet med många andra länder i OECD. Som framgår av figur 4 är nu effekten i Sverige av att ha utländsk bakgrund och vara född utomlands än mer lik motsvarande effekt för ett genomsnittligt OECD-land ($-24,8$ respektive $-28,5$ poäng). Effekten i Sverige av att ha utländsk bakgrund och vara född i landet är något högre än OECD-genomsnittet, $-14,7$ för Sverige och $-6,6$ för OECD. Denna effekt är dock ej signifikant för Sverige.

Figur 4 Nettoeffekt av utländsk bakgrund, uttryckt i läsförståelsepoäng. De presenterade effekterna av utländsk bakgrund är resultaten av en regressionsmodell där hänsyn tagits till socioekonomisk status, föräldrars utbildning, talat språk i hemmet, faderns arbetsmarknadsanknytning samt elevens kön. Observera att en negativ effekt innebär att gruppen med utländsk bakgrund presterar sämre än de infödda.

Migrationens sammansättning

I föregående avsnitt gjordes ett försök att renodla effekten av utländsk bakgrund genom att ta hänsyn till faktorer som kan tänkas påverka prestation i läsförståelse och som det finns uppgift om från PISA 2000 undersökningen. När detta görs minskar skillnaden mellan infödda och elever med utländsk bakgrund för samtliga länder, men prestationsgapets storlek är fortfarande olika stor i olika länder. För att försöka komma fram till möjliga hypoteser om varför detta prestationsgap är olika stort i olika länder måste analysen fördjupas ytterligare. Frågan är om elever med utländsk bakgrund går att betrakta som en någorlunda homogen grupp, även efter att hänsyn tagits till socioekonomisk bakgrundsstatus, kön, etc, inte bara inom ett land men framför allt mellan länder. Bör inte sådana saker som ursprungsland, migrationsorsak och vilka kriterier som tillämpas av respektive land för utfärdande av permanent uppehållstillstånd rimligen ha betydelse för hur personer med utländsk bakgrund som grupp kan karaktäriseras?

Andel elever med utländsk bakgrund och invandringens storlek

I Sverige hade knappt 11 procent av alla 15-åriga elever utländsk bakgrund år 2000. Cirka fem procentenheter av dessa var födda i landet och sex procentenheter var födda utomlands. För OECD i genomsnitt har knappt nio procent av 15-åriga elever utländsk bakgrund. Under perioden 1991-99 invandrade i genomsnitt 42 400 personer per år till Sverige. Jämfört med övriga nio länder som specialstuderas här var invandringens storlek i relation till folkmängd ganska genomsnittlig för Sverige under tidsperioden.

Ursprungsland

I Sverige dominerades invandringen under 1990-talet av personer från f.d. Jugoslavien, Irak, Finland, Iran och Norge i nämnd storleksordning. Även i Danmark och Norge utgör invandrare från f.d. Jugoslavien den största eller en av de största grupperna av invandrare under 1990-talet. I de anglosaxiska länderna är bilden något annorlunda. I Australien dominerar invandringen under 1990-talet från Asien, Storbritannien och Nya Zeeland. USA har en stor andel personer från Asien, Mellanamerika samt Mexiko medan Storbritannien har höga andelar från USA, Australien, Indien, Nya Zeeland och Sydafrika. Invandringen till Frankrike har dominerats av personer från Marocko, Algeriet, Turkiet och Tunisien medan Tyskland tagit emot mycket invandrare från Jugoslavien, Polen, Turkiet, Italien och Ryssland där så kallade "etniska" tyskar utgör en relativt stor andel av invandringen från de östeuropeiska länderna.

För vissa länder verkar invandringen till ganska stor del utgöras av individer som härstammar från länder med samma språk som destinationslandet. Invandringen under 1990-talet till Storbritannien utgörs till knappt 45 procent av individer från andra engelskspråkiga länder. Även Nya Zeeland, (34 %), och Australien, (ca 30 %), har höga andelar engelskspråkiga invandrare. I Sverige bedöms, enligt samma beräkningsätt, drygt sju procent av invandrarna under 1990-talet komma från länder med språk tillhörande samma språkgrupp, dvs Danmark och Norge. Om även invandrare från Finland räknas in, där finlandssvenska är ett minoritetsspråk, bedöms motsvarande andel vara cirka 14 procent.

Skillnader i invandringspolitik ger olika kategorier av invandring

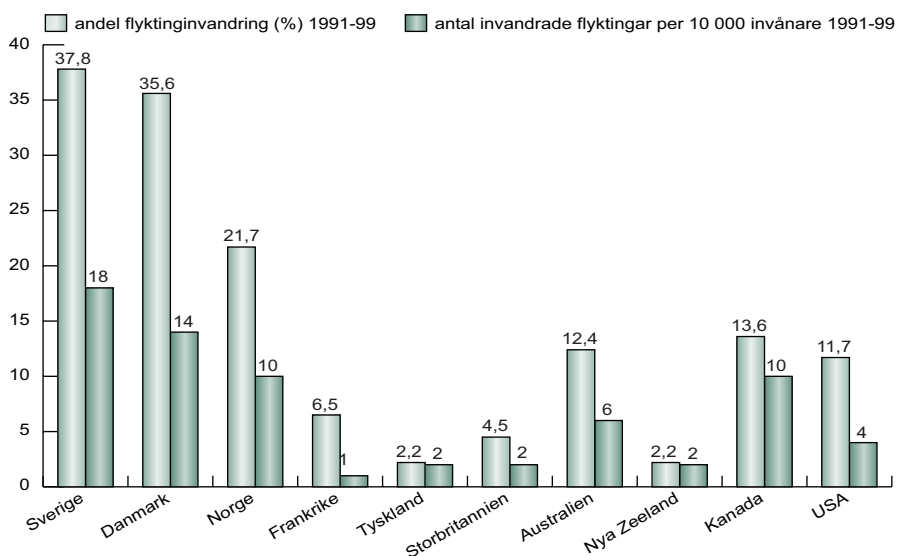
Det är intressant att veta vilka skäl som premieras av destinationslandet för att en individ skall tillåtas invandra. Det spelar sannolikt stor roll för individens möjligheter till integrering om en person migrerar av egen fri vilja eller om en person tvingats att lämna sitt hemland som flykting och därmed kanske bara ser destinationslandet som en temporär fristad. Skälen till invandring och landets invandringspolitik bör således ha en mycket stor betydelse för hur

gruppen med utländsk bakgrund kan karaktäriseras i respektive land.

Det mest konventionella sättet att kategorisera migration i är andel flyktingar, andel arbetskraftsinvandring samt andel invandring pga familjeåterförening, eller anhöriginvandring som den också kallas.

År 1999 utgjorde andelen arbetskraftsinvandring endast 2 procent av den totala invandringen till Sverige. Det är lägst av samtliga undersökta länder. Högst andel arbetskraftsinvandring år 1999 hade Nya Zeeland, Australien och Storbritannien där nära hälften av all invandring var arbetskraftsrelaterad.

Figur 5 visar hur stor andelen flyktingar var i förhållande till den totala invandringen i genomsnitt under tidsperioden 1991-99 samt även antalet invandrande flyktingar per capita och år under samma tidsperiod.

Figur 5^{vii} Andel flyktingar av den totala invandringen 1991-99 samt antal invandrade flyktingar per 10 000 invånare 1991-99.

Under perioden 1991-99 invandrade i genomsnitt 16 100 flyktingar till Sverige varje år. Detta utgör, som figuren visar, ca 38 procent av den totala årliga invandringen under samma tidsperiod och är den högsta andelen av samtliga undersökta länder. Danmark (36%) och Norge (22%) ligger också klart högre än övriga länder. De länder som har lägst andel flyktingar är Tyskland och Nya Zeeland, båda med en flyktingandel på endast ca två procent.

Antalet flyktingar per capita kan antas ha betydelse för ett lands utbildningssystemets förutsättningar att avsätta tillräckliga resurser att ta hand om nyanlända elever med flyktingbakgrund, vilka på goda grunder kan antas kräva extra mycket stöd för att ta till sig undervisningen. Även ur detta perspektiv har, som figur 5 visar, de skandinaviska länderna, med Sverige i topp, den klart högsta flyktinginvandringen per capita.

Sammanfattningsvis kan sägas att de skandinaviska länderna, dvs. Sverige, Danmark och Norge har haft de klart största flyktingandelarna av de undersökta länderna under 1990-talet. Länder som Australien, Kanada och Nya Zeeland däremot har en betydligt mindre andel flyktingar jämfört med de skandinaviska länderna, de har ett språk som är det internationellt mest gångbara samt, kanske allra viktigast, de har en invandringspolitik som premierar invandring av högutbildade individer eller individer med speciella yrkeskunskaper och som dessutom ges prioritet om de uppfyller vissa språkliga minimikrav.

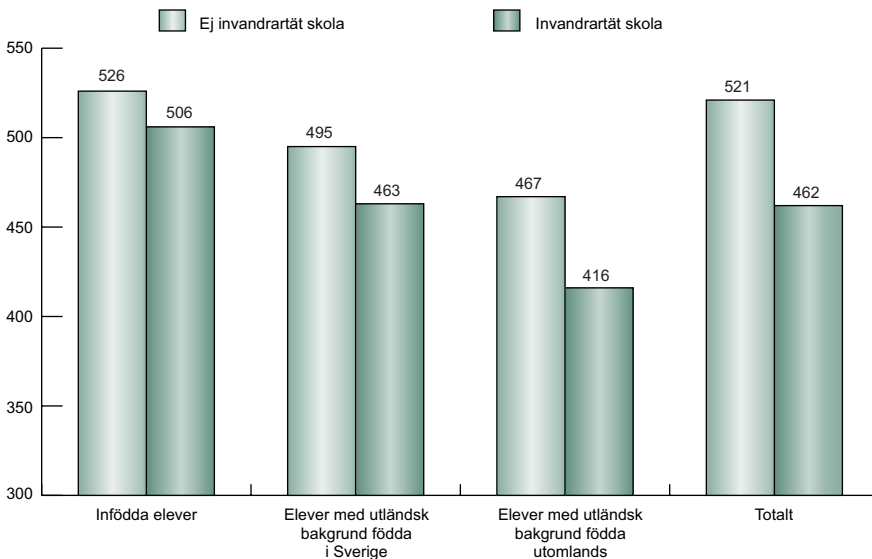
Invandrantäta skolor

Ett problem som tilltagit under 1990-talet är segregationen i samhället, där framför allt nyanlända invandrare allt oftare väljer eller hänvisas att bosätta sig i områden med redan höga andelar av invånare med utländsk bakgrund, oftast även de relativt nyinflyttade. Dessa invandrantäta bostadsområden genererar i sin tur invandrantäta skolor. Det är viktigt att undersöka hur elever i invandrantäta skolor presterar jämfört med elever i andra, ej invandrantäta, skolor. Speciellt intressant är att undersöka om det finns en skillnad i prestation mellan elever med utländsk bakgrund och som går i invandrantäta skolor jämfört med elever med utländsk bakgrund och som går i skolor som inte är invandrantäta.

I figur 6 visas resultaten i läsförståelse uppdelat efter migrationsgrupp samt skoltyp, dvs invandrantät skola respektive ej invandrantät skola. En skola definieras som invandrantät om minst 40 procent av alla elever har ett annat modersmål än svenska.

Av figuren framgår att elever med utländsk bakgrund, födda utomlands som går i skolor som ej är invandrantäta i genomsnitt presterar 467 poäng medan motsvarande elevgrupp som går i invandrantäta skolor presterar 416 poäng, hela 51 poäng lägre, en skillnad som är statistiskt signifikant. Elever med utländsk bakgrund födda i Sverige uppvisar också sämre resultat i invandrantäta skolor jämfört med motsvarande elever i ej invandrantäta skolor även om skillnaden är något mindre, 32 poäng (463 respektive 495 poäng). Även infödda elever som går i invandrantäta skolor uppvisar lägre resultat jämfört med infödda i ej invandrantäta skolor men här är skillnaden ännu mindre, 20 poäng (506 respektive 526 poäng). Också denna skillnad är statistiskt signifikant.

Även då hänsyn tas till föräldrars socioekonomiska bakgrundstatus kvarstår en statistiskt signifikant negativ effekt av att gå i en invandrantät skola. Det skall dock nämnas att elevgrupperna som siffrorna är baserade på är små och bör därför tolkas med viss försiktighet.

Figur 6. Prestation i läsförståelse uppdelat efter migrationsbakgrund och invandrantät respektive ej invandrantät skola. Observera att det vertikala skalstreckket startar på 300 poäng.

Effekten av att gå i en invandrantät skola har endast kunnat undersökas i ett ytterligare land än Sverige, nämligen Norge. I Norge uppmättes en signifikant skillnad endast för gruppen elever med utländsk bakgrund födda i Norge.

Vad beror den negativa effekten av att gå i en invandrartät skola på?

Även om resultaten visar på att det finns prestationsskillnader mellan elever som går i invandrartäta respektive ej invandrartäta skolor, går det inte att dra slutsatsen att en elev som går i en invandrartät skola skulle prestera bättre om samma elev istället gått i en skola som inte är invandrartät. Orsaken är att den uppvisade negativa effekten av att gå i en invandrartät skola kan bero på åtminstone två orsaker.

1. Överrepresentation av nyinflyttade och/eller flyktinginvandrare.

Om sammansättningen av elever med utländsk bakgrund är olika i invandrartäta skolor jämfört med ej invandrartäta skolor så att det till exempel finns en större andel nyanlända invandrare i gruppen elever med utländsk bakgrund i de invandrartäta skolorna, är det rimligt att dessa elever också presterar på en lägre nivå i läsförståelse då de inte varit i kontakt med det svenska språket under lika lång tid. På samma sätt är det möjligt att andelen elever med flyktingbakgrund är större i invandrartäta skolor vilket i kombination med vad som argumenterats tidigare i rapporten skulle innebära att prestationsnivån i genomsnitt skulle vara lägre. Eftersom denna undersökning inte har haft tillgång till sådana uppgifter på individ-, eller skolnivå går det ej heller att ta hänsyn till sådana "snedvridande" effekter när effekten av att gå i en invandrartät skola skall skattas. Om dessa så kallade "kompositionella effekter" är huvudorsaken till den negativa effekten av att gå i en invandrartät skola kan inte en elev förväntas prestera bättre om den istället för att gå i en skola som är invandrartät, gick i en skola som inte är invandrartät.

2. Elevens individuella prestation påverkas av elevgruppens sammansättning.

Denna så kallade "kontextuella effekt", kan tänkas uppstå om en elevs individuella prestation påverkas av elevgruppens sammansättning i samma skola, i detta fall att det finns en stor andel elever med utländsk bakgrund. Därmed skulle integrationsproblemen accentueras i miljöer där andelen elever med utländsk bakgrund blir stor. Det skulle t.ex. kunna vara så att läsförmågan i testspråket blir lägre på en invandrartät skola då den informella kontakten med svenska språket antagligen är mindre jämfört med för motsvarande elevgrupper som går i skolor med lägre andel elever med utländsk bakgrund. Enligt denna hypotes uppstår det således en "extraeffekt" av utländsk bakgrund på grund av att en stor del av omgivningen har utländsk bakgrund. Om denna kontextuella effekt är huvudorsaken till den uppvisade negativa effekten av att gå i en invandrartät skola kan en elev som går i en invandrartät skola förväntas prestera bättre om den istället gick i en skola som inte är invandrartät.

Det är viktigt att framhålla att ingen av dessa hypoteser utesluter den andra. Det är snarare sannolikt att båda effekterna existerar samtidigt. Det är dock viktigt att påpeka att båda är ett resultat av ett segregerat boende. Rapporten kan däremot inte, utifrån de data som finns tillgängliga, avgöra vilken av dessa två effekter som har störst påverkan eller om det finns ytterligare tänkbara orsaker till detta fenomen. Det är i alla fall angeläget att snarast undersöka denna aspekt ytterligare.

Diskussion och slutsatser

Ett av rapportens huvudsyften har varit att försöka besvara frågan om prestationsgapets varierande storlek i olika länder beror på ett sämre fungerande utbildningssystem i fråga om att ta hand om och integrera elever med utländsk bakgrund eller om det finns andra tänkbara förklaringar.

Rapporten visar på flera tänkbara orsaker till varför prestationsgapet mellan elever med utländsk bakgrund och infödda elever är större i Sverige än i en del andra OECD-länder. En bidragande orsak är ett flertal bakomliggande faktorer som uppvisar ett samband med elevers prestationsnivå. En viss del av skillnaden i prestation mellan infödda och elever med utländsk bakgrund kan därmed snarare förklaras av dessa bakgrundsfaktorer än av den utländska bakgrunden i sig.

En orsak till att prestationsgapet mellan infödda och elever med utländsk bakgrund är större än i framför allt de anglosaxiska länderna, har att göra med hur sammansättningen av dem som invandrar till Sverige ser ut i förhållande till dessa länder. Rapporten visar att gruppen invandrare (=utländsk bakgrund) är synnerligen heterogen, inte bara inom ett land som Sverige utan också mellan länder. Vissa invandrare av arbetsmarknadsskäl medan andra har tvingats fly ifrån sina hemland på grund av krig, politisk förföljelse etc. Vissa kommer från kulturer som är vitt skilda från det land de invandrar till medan andra kommer från länder som har tämligen lika kultur och kanske t.o.m. talar samma språk. Sådana faktorer påverkar naturligtvis möjligheterna för en individ att integreras på ett smidigt sätt i det nya samhället. En person som migrerar av egen fri vilja kan på goda grunder antas vara mer öppen för det nya samhällets språk, kultur etc. än en person som tvingats att lämna sitt hemland som flykting och därmed kanske inte ens ser destinationslandet som något annat än en temporär fristad. Det är mycket troligt att elever som kommit som flyktingar inte har samma mottaglighet för undervisning med tanke på de traumatiska upplevelser många genomgått. Att flytta till länder vars språk inte talas någon annanstans i världen kan också tänkas förlänga den tid det tar för en person att lära sig behärska språket (allt annat lika). Invandrare till de engelsktalande länderna torde ur detta perspektiv lättare kunna ta till sig språket då de antagligen i någon grad har exponerats för det engelska språket tidigare. Ytterligare en hämmande faktor kan utgöras av om individen eller hans/hennes familj endast avser att stanna några år i landet. Detta kan sannolikt innebära lägre motivation att lära det nya språket, i synnerhet om det är svenska, danska eller norska jämfört med om det är engelska, samt även franska eller tyska. De senare är mer internationellt gångbara språk och kan därmed vara av värde att kunna även om individen väljer att flytta tillbaka till hemlandet eller något annat land.

Utifrån ovan beskrivna hypotes är det inte orimligt att hävda att de skandinaviska länderna har en mer komplicerad situation vad gäller integrering av invandrare än övriga undersökta länder. Sverige, Danmark och Norge har haft de överlägset största flyktingandelarna av de undersökta länderna under 1990-talet och de har språk som inte talas någon annanstans i världen. Länder som Australien, Kanada och Nya Zeeland däremot har en betydligt mindre andel flyktingar jämfört med de skandinaviska länderna, de har ett språk som är det internationellt mest gångbara och, kanske allra viktigast, de har en invandringspolitik som premierar invandring av högutbildade individer eller individer med speciella yrkeskunskaper och som dessutom ges prioritet om de uppfyller vissa språkliga minimikrav. Dessutom kännetecknas de anglosaxiska länderna, med USA som undantag, av att en relativt stor del av den totala invandringen utgörs av personer från andra anglosaxiska länder. Det är därför föga överraskande att effekten av utländsk bakgrund också är klart mindre i de fyra nybyggerländerna (Australien, Nya Zeeland, Kanada och USA) jämfört med de europeiska länderna.

Sverige, Danmark och Norge måste anses tillhöra några av de mest liberala

immigrationsländerna under 1990-talet. Men en sådan ambitiös flyktingpolitik leder naturligtvis också till att integrationsuppgiften blir både större och svårare att hantera, speciellt då det svenska skolsystemet under hela 1990-talet fått mindre resurser, vilket ofta lett till minskade möjligheter att ge nyanlända elever det extra stöd de behöver. Därmed blir också antalet flyktinginvandrare per capita en faktor som påverkar möjligheten att ta hand om elever med utländsk bakgrund. Även utifrån detta perspektiv har Sverige en svårare situation än övriga länder med det överlägset största flyktinginvandringstalet per capita. Således är förutsättningarna att lyckas med integrationspolitiken inte jämförbara med länder som tillämpar en mer selektiv arbetskraftsinvandring och där antalet flyktingar per capita är lägre.

Mot bakgrund av de resultat som ovan presenterats kan konstateras att Sverige sannolikt inte är sämre än andra länder på att integrera elever med utländsk bakgrund, givet att förutsättningarna likställs. Men ambitionen måste naturligtvis vara att, trots existerande villkor (och förutsättningar), uppnå full integrering för elever med utländsk bakgrund, dvs. att dessa elever skall ges samma möjligheter till lärande som infödda elever och därmed också samma möjligheter att uppnå målen.

Det är viktigt att framhålla att de analyser som gjorts i denna rapport bygger på genomsnittsvärden för respektive migrationsgrupp. Det finns en stor variation i resultaten inom varje grupp och följaktligen finns det elever med utländsk bakgrund som presterar bättre än genomsnittet för infödda elever och vice versa finns det infödda elever som presterar sämre än genomsnittet för elever med utländsk bakgrund.

Även med beaktande av Sveriges svårare utgångsläge och oavsett att flertalet OECD-länder också har betydande skillnader i prestation mellan infödda och elever med utländsk bakgrund, är det nedslående att även elever med utländsk bakgrund som är födda i Sverige, och därmed sannolikt genomfört hela sin grundskoleutbildning i det svenska skolsystemet, presterar sämre än infödda elever. En stor del av skillnaden försvinner visserligen när man tar hänsyn till socioekonomisk status och faktorn ”annat språk i hemmet”, men för de svenskfödda elever med utländsk bakgrund som pratar ett annat språk i hemmet, vilka ca hälften gör, är skillnaden i prestationsnivå fortfarande betydande, både gentemot infödda elever och gentemot den andra hälften av svenskfödda elever med utländsk bakgrund som pratar svenska i hemmet. Detta antyder att åtgärder och strategier som avser att minska skillnader i prestation mellan infödda och elever med utländsk bakgrund kanske måste angripa problemet utifrån ett mycket större sammanhang där inte bara eleven står i centrum utan där integrationsprocessen av hela familjen i större utsträckning beaktas.

Detta framstår ännu tydligare i skenet av ett annat resultat i rapporten, nämligen existensen av en negativ effekt av att gå i en invandrartät skola. Rapporten indikerar att det förutom den direkta negativa effekten på prestation som finns av att en elev själv har utländsk bakgrund dessutom finns en negativ effekt av att vara elev i en invandrartät skola, allt annat lika. Denna effekt verkar finnas oavsett om eleven själv har utländsk bakgrund eller ej men är större för elever med utländsk bakgrund, speciellt de som är födda utomlands. Utifrån de data som funnits tillgängliga för denna rapport går det inte att säga om effekten av att gå i en invandrartät skola beror på att en viss typ av elever med utländsk bakgrund är överrepresenterade i dessa skolor eller om effekten beror på s.k. kontextuella effekter. Det är dock sannolikt att båda effekterna existerar samtidigt och oavsett vilken som är den dominerande effekten är båda ett resultat av ett segregerat boende. Ur ett policyperspektiv är det därför angeläget att närmare undersöka effekter på skolprestation av ett segregerat boende.

Sammanfattningsvis visar denna rapport att skillnader i prestationsgap mellan länder beror på många fler faktorer än enbart den undervisning eleverna möter och därför är förutsättningarna för respektive lands skolsystem inte helt lika. Men oavsett yttre

förutsättningar och omständigheter visar resultaten att arbetet med att utveckla och förbättra undervisningsmetoder för elever med utländsk bakgrund måste fortsätta och intensifieras. Samtidigt är detta problem inte bara en uppgift för det svenska skolsystemet att lösa. Resultaten antyder att sådana saker som boendesegregation och familjens integration i det svenska samhället kan påverka möjligheterna för elever med utländsk bakgrund att utveckla en god läsförståelse i det svenska språket.

Fotnoter

ⁱ De tio länderna är: Sverige, Danmark, Norge, Frankrike, Tyskland, Storbritannien, Australien, Nya Zeeland, Kanada och USA.

ⁱⁱ Deltagande OECD-länder i PISA 2000: *Australien, Belgien, Danmark, Finland, Frankrike, Grekland, Irland, Island, Italien, Japan, Kanada, Korea, Luxemburg, Mexiko, Nederländerna (resultat redovisas ej p.g.a. för stort bortfall), Nya Zeeland, Norge, Polen, Portugal, Schweiz, Spanien, Storbritannien, Sverige, Tjeckien, Tyskland, Ungern, USA och Österrike.* Icke OECD-länder: *Brasilien, Liechtenstein, Lettland och Ryssland.*

ⁱⁱⁱ Resultat för undergruppen "utlandsfödda med föräldrar födda i testlandet" kommer inte heller att presenteras i detta särtryck då de dels inte står i fokus för huvudrapporten och dels utgör en relativt liten grupp.

^{iv} Med testlandet menas det land i vilken eleven är bosatt och har genomfört PISA-testet.

^v I appendix A2, tabell A2.1 och A2.2 i huvudrapporten presenteras motsvarande resultat för samtliga länder i PISA-2000 undersökningen. Där presenteras också medelfel för de skattade medelvärdena.

^{vi} Observera att klassen 0-5 år ej går att urskilja från infödda för Sverige p.g.a. frågeformulärets utformning.

^{vii} Se tabell 3.10 i huvudrapporten för presentation av nettoeffekter av samtliga variabler som ingår i förklaringsmodellen.

^{viii} Källa: UNHCR och OECD SOPEMI. Se huvudrapporten, Skolverket (2003), för närmare referenser.

Referenser

Skolverket (2003). *"Läsförståelse hos elever med utländsk bakgrund - En fördjupad analys av resultaten från PISA 2000 i 10 länder."* Skolverkets rapport nr 227. Stockholm: Skolverket.

Skolverket

Särtryck av rapport 227